

УДК 371: 013.71

Калінін В.О.

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ВИКОРИСТАННЯ МІНІ-ЛЕКЦІЇ ЯК ФОРМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ "ДІАЛОГ КУЛЬТУР" У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті розглядаються проблеми формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови у новому культурному контексті. Автором доводиться ефективність дослідження міні-лекцій як форми педагогічної технології "діалог культур" у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя.

Спрямованість України на зміцнення незалежності, демократизації, на вступ у європейський освітній простір значною мірою зумовлюють подальший розвиток системи вищої освіти на гуманістичних і демократичних засадах, підвищення конкурентоздатності випускника вищої школи. За цих умов метою реформи вищої освіти на нових законодавчих і методологічних засадах є досягнення принципово нового рівня якості професійної підготовки фахівця вищої школи. "Сьогодні суспільству потрібний професійно мобільний фахівець, здатний переміщуватися як вгору по вертикальних сходинках у своїй галузі, так і по паралелі – із однієї галузі до іншої"[6:8]. Постає проблема такої організації навчального процесу у вищій школі, яка б дозволила з найменшими витратами часу сформувати кваліфікаційного фахівця, здатного до творчої професійної діяльності.

Рівень сьогодинішнього вчителя не відповідає сучасним потребам, а чисельні зміни системи професійної підготовки, яка існує, не дають принципових якісних покращень практичної підготовки майбутніх вчителів.

Студент ВНЗ сьогодні має широкий спектр можливостей професійного обміну з представниками інших культур, а сьогодинішній школяр – іншомовного спілкування зі своїми ровесниками з країн, мова яких вивчається, тому соціальний запит обумовлює можливість формування соціокультурної компетенції в якості однієї з основних цілей навчання іноземної мови у всіх навчальних закладах України (англійської, російської, польської, німецької, французької). Таке зміщення акцентів в підготовці майбутніх вчителів іноземної мови дозволить педагогу певною мірою реалізувати свою культурно свідому роль у побудові навчального і виховного середовища в школі, яке б спонукало учнів до діалогу культур.

Питання інтеграції компонентів культури у процесі навчання іноземної мови присвячені праці Н.М. Бібік, Н.Ф. Бориско, О.О. Миролюбівим, Ю.І. Пассовим, О. І. Пометун, Л.М. Пуховською, О.Б. Тарнопольським, С.Г. Тер-Минасовою, Г.Д. Томахіним, R. Lado, H. Brown, H. Erman, C. Kramsh, M. Wallace.

Проблемами соціокультурної освіти та виховання займалися С.Н. Воробйова, Н.Б. Ішханян, В. В. Сафонова, В. Т. Топалова та інші.

Метою даної статті є розгляд можливості використання міні-лекції як форми педагогічної технології "діалог культур" у формування професійної компетентності майбутнього вчителя, здатного до роботи у новому соціокультурному просторі.

У педагогічній літературі останніх років приділяється багато уваги розробці інноваційних технологій навчання і виховання [1,2,8,9,13]. Грунтуючись на аналізі різносторонніх підходів до даної проблеми розкриття особистісних функцій вчителя в процесі суб'єкт-об'єктної взаємодії [3], оволодіння необхідним обсягом знань умінь та навичок для подальшої практичної діяльності [7], до наукової оптимальної організації процесу підготовки вчителя у педвузі [15], формування його професійної компетентності [16], вчені визначають технологію навчання наступним чином. **Технологія навчання** є послідовність операцій і процедур, які складають в сукупності цілу дидактичну систему, реалізація якої в педагогічній практиці призводить до досягнення конкретних цілей навчання і виховання за оптимально короткі терміни, з найменшою витратою педагогічних сил і засобів. Ми будемо говорити про використання педагогічних технологій формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови в соціокультурному аспекті.

В рамках даного підходу педагогічна технологія навчання є "культурним поняттям, яке пов'язане з новим педагогічним мисленням і професійною діяльністю вчителя, з однієї сторони, і інтелектуальною переробкою загальноосвітніх, культурних і соціально значущих якостей і здібностей підростаючого покоління, з іншої" [5].

У світі формування професійної соціокультурної компетенції під педагогічною технологією навчання ми розуміємо проектування педагогічної діяльності вчителя щодо відбору соціокультурного матеріалу, приведення в систему форм і методів формування соціокультурної компетенції учнів і послідовної реалізації проекту майбутнього формування соціокультурної компетенції на практиці, який сприяє розвитку мислення вчителя як особливого соціокультурного феномену, актуалізації його смислотворчої діяльності і формування його професійної компетентності. В

цьому проявляється контрибутивний характер педагогічної технології.

На думку вчених, будь-яка педагогічна технологія повинна задовольняти основні методичні вимоги: мати наукову базу; спиратися на певну наукову концепцію; науково обґрунтовувати навчальні цілі; володіти ознаками системи: проектувати логіку процесу взаємозв'язок всіх частин, умовивід. Таким чином, будь-яку педагогічну технологію можна розділити за принципом направленості на: 1) навчальний процес; 2) особистість вчителя; 3) особистість учня. Ключовим ядром нашого дослідження є педагогічна технологія діалогу культур і її направленість має соціокультурний характер. У педагогічній літературі само поняття "діалог культур" має різну трактовку: філософія життя, свідомо вибрана позиція індивіду, соціальної групи, стиль життя (шлях виживання цивілізації у багатомовному плуралінгвальному світі), процес взаємодії двох індивідуальностей, двох ситуативних позицій, менталітетів [8,9], порівняння взаємодії та розуміння інших культурних цінностей [4]). Саме такий тип відносин, для якого характерним є відношення культур як рівноправних, рівноцінних в їх несхожості та унікальності, і визначається в дослідженнях як діалог культур.

Професором Ю.Пасовим виділені аспекти ведення плідного діалогу культур: соціологічний аспект – залежність однієї культури від іншої; соціокультурний аспект – набуття соціокультурного статусу суб'єкта обох культур; етнокультурний аспект – наявність обома сторонами етнокультурного статусу суб'єкта; аксіологічний аспект – взаєморозуміння та взаємоповага культур; психологічний аспект – поява стосунків співчуття, емпатії представниками двох культур [8].

З цього випливає: для того, щоб діалог культур відбувався успішно, його учасники повинні повністю володіти різнобічною соціокультурною інформацією один про одного, оскільки їх діалог культур є нічим іншим як функціонально зумовленою, комунікативною взаємодією людей, які виступають носіями різних культурних спільноті А. Пироті називає процес взаємозалежності і конфронтацій обміну та позицій рівноправності – соціокультурною інтеграцією [11]. Отже, діалог культур неможливий без достатньої соціокультурної компетенції його учасників, що є базою, необхідною умовою засвоєння рівноправного, продуктивного діалогу культур.

Таким чином, володіння майбутніх учителів міжкультурною професійною компетентністю в педагогічному вузі стає можливим при умові сформованості у нього достатнього рівня соціокультурної компетенції за допомогою діалогу культур.

Під час професійної соціокультурної підготовки педагогічна технологія "діалог культур" може реалізуватися в різних формах в залежності від етапу формування професійної компетентності майбутнього вчителя. Так, метою даної технології на початковому етапі є засвоєння професійно важливих технологій, методичних категорій таких як "соціокультурна освіта, соціокультурна компетенція", "професійно-педагогічна соціокультурна ситуація т.д." та формування дидактичних умінь приймати елементарні рішення в різних професійно-педагогічних соціокультурних ситуаціях. Основною формою введення технології діалогу культур можуть стати міні-лекції різного типу з соціокультурною орієнтацією.

У 2005 році на базі факультету іноземних мов Житомирського державного університету ми почали формування професійної соціокультурної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови з використанням міні-лекції як форм педагогічної технології "діалог культур", виділяючи для цього 30-40 хвилин лекційних занять з методики викладання іноземних мов. Міні-лекції дозволили нам ввести професійно важливі поняття і категорії у науковий обіг студентів, допомогли поставити проблемні запитання щодо соціокультурної освіти і виховання, побудували семантичне проблемне поле з педагогічною домінантною "компетентність".

На всіх запропонованих міні лекціях створювалися умови "входження" студентів у специфічний світ педагогічної професії вчителя іноземної мови, спектр її спеціальних властивостей, якостей, і особливостей, ставилися дискусійні питання про статус і облік сучасної української школи в нових полікультурних умовах, про зміну ролі іноземної мови у світі і в Україні в тому числі, підвищення ролі вчителя іноземної мови у вирішенні соціальних, політичних, соціокультурних перебудов та інші. Студенти були зацікавлені формами проведення міні-лекцій, розроблених нами на основі лекцій Джеремі Хамера в соціокультурному аспекті [16].

Однією з них були "buzz-group lecture" у формі "мозкового штурму" (brainstorming) мало-групового типу по темі "Державний стандарт України з іноземної мови про зміну ролі вчителя іноземної мови в новій мовній політиці в Україні". Студентам було запропоновано провести паралель між професійною діяльністю вчителя іноземної мови. 90-х років, спираючись на власний досвід і сучасними уявленнями про вчителя нового покоління, та в кінці висловлювати власну точку зору з даного питання. При аналізі результатів дискусії було визначено той факт, що 82% студентів вважають, що вчитель іноземної мови нового покоління – це цілісна, гармонійна, активна, творча особистість, яка майстерно володіє соціокультурної компетенції

користувача мови і компетентно здійснює свою професійно-педагогічну діяльність у школі, демонструє свою "любов до дітей, щедрість душі, терпимість до помилок".

Логіка ще одного виду міні-лекцій "contract-lecture" включала в себе проблемне питання, яке ставилося на початку міні-лекції, первинне, самостійне обговорення якого відбувалося в результаті обміну ідей, реплік, роздумів. Студенти висловлювали свої думки з приводу даної проблеми. Таким чином, ми виявили як студенти визначають "педагогічні категорії", "технології", "методи", "полікультурність", "діалог культур", "комунікативність" та інші.

Для того, щоб дійти до загальної думки з приводу однієї з проблем, які обговорюються, подати загальне визначення повного педагогічного поняття, ми використовували міні-лекцію - петлю (looping) наприклад, по темі "Що таке комунікативна поведінка". Після такої міні-лекції стало відомо, що на заняттях з практики іноземної мови студенти засвоїли в основному вербальні моделі комунікативної поведінки. 60% студентів мали віддалені уявлення про невербальні зразки комунікативної поведінки і можливості навчання ним дітей шкільного віку.

Під час даного етапу ми також використовували таку нетрадиційну форму навчальної роботи як "лекції удвох" (Team Teaching), при якій викладення сутності питання, наприклад, про специфічне переломлення дидактичних принципів у навчанні іноземної мови, викладався двома викладачами, які мали різні точки зору та інтерпретували одні і ті ж принципи по різному. Наприклад, більша частина студентів (біля 80%) продемонстрували своє розуміння принципу активності як використання методів і прийомів, які активізують мисленнєву діяльність учнів, виступили проти "сліпого" заучування лінгвістичних штампів, розмовних виразів, схвалили самостійний пошук мовленнєвого іншомовного матеріалу.

"Залучення" студентів-експертів, які раніше підготувалися з конспектом Рекомендацій Ради Європи, Мовного Портфелю, Державного Стандарту України з іноземної мови використовувалися нами під час "експертних міні-лекцій" (Expert lectures). Студенти-експерти відповідали на запитання своїх одногрупників, використовуючи також свої знання з інших предметів. Така подача матеріалу, на наш погляд, була ефективна для отримання технологічних знань європейських і державних документів, які регламентують мовну політику в середніх і вищих навчальних закладах України.

Міні-лекція "досліджую сам" (Mind-map) націлювала майбутніх вчителів на самостійний пошук відповідей на запитання, які

піднімалися на лекції. Така пошуково-дослідна робота стимулювала студентів до праці в системі INTERNET, з довідковою та інформаційною літературою з психології, педагогіки, прикладної лінгвістики, що сприяло розширенню їх понятійного апарату, вироблення вміння аналізувати і синтезувати знайдену інформацію.

По закінченню міні-лекцій ми використовували творчі презентації на тему "Новий імідж вчителя іноземних мов в ХХІ сторіччя", з представленням фрагментів уроків, які відображали різні стилі і тип вчителя іноземної мови. Це дало нам можливість організувати умови отримання студентами першого досвіду інтеграції професійно значущих, лінгвістичних і психолого-педагогічних знань у процесі комунікативно-педагогічних презентацій студентів, реалізувати критичну і оцінну особистісні функції, оцінюючи виступи своїх товаришів. Багато студентів виявили вміння швидкого і аргументованого пояснення власної позиції, коректного використання отриманих педагогічних знань, творчої реалізації методичних знань, виявлення активності, винахідливості й ініціативи у резюмуванні результатів професійно-педагогічної діяльності, здатності до критичного й мобільного мислення, вільному волевиявленню, чесності у судженнях.

Таким чином, відзначені зміни в поведінці, мисленні, спілкуванні майбутніх вчителів свідчать про первинні прояви у них професійної компетентності, та ефективності використання міні-лекцій, як форми педагогічної технології "діалог культур" у професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови.

Список використаних джерел та літератури

1. Абдулина О.А. *Общепедагогическая подготовка в системе высшего педагогического образования: Учеб. пособие. для спец. высш. учеб. заведений.* – М.: Просвещение, 1990. – 141с.
2. Беспалько В. П. *Слагаемые педагогические технологии.* – М.: Педагогика, 1989. – 192с.
3. Берестовская Л. П. *Взаимосвязь теоретических и практических знаний студентов при изучении педагогических дисциплин: Автореф. ... канд. пед. наук: - Омск, 1997. – 18с.*
4. Касюк А. Я. *Социокультурный аспект и его учет в процессе обучения языкам // Иностр. яз. в школе. – 1999. - №3. – с. 15-19.*
5. Ломакина О.Е. *Формирования профессиональной компетентности будущего учителя: Дис. канд. пед. наук. – Волгоград, 1998. – 200с.*
6. Монахов В.М. *От традиционной методики к новой технологии обучения.* – М. – Тула: Бурдус, 1993. – 118с.
7. Ничкало Н.Г. *Теоретико-методичні проблеми і перспективи розвитку досліджень з неперервної професійної освіти // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – К., 2001. – с. 33-41.*

8. Пассов Е. И. Коммуникативное иноязычное образование (концепция развития индивидуальности в диалоге культур). – Липецк, 1998. – 158с.
9. Пассов Е. И. Диалог культур: Социокультурный и образовательный аспект (статья вторая). – Мир русского слова. – 2001. - №2. – с. 1-6.
10. Пинчук В. М. Психолого-педагогічні засади впровадження інноваційних технологій у вищій школі // Сучасна вища школа: психолого-педагогічний аспект: (монографія). (За ред. Н.Г. Ничкало). – К., 1995. – с. 216-256.
11. Пиротті Антоніо Виступ на захист полікультурності. – Видавництво Ради Європи, 1994. – 128с.
12. Сафонова В.В. Изучение языков международного общения в контексте диалога культур и цивилизации. – Воронеж: Истоки, 1996. – 189с.
13. Тер-Мирасова С. К. Язык и межкультурная коммуникация. – М.: Слово, 2000. – 262с.
14. Фурманова В. П. Межкультурная коммуникация и культурно-языковая прагматика в теории и практике преподавателя иностранного языка: Автореф. ... д-ра пед. наук – Моск. пед. гос. ун-т – М., 1994. – 58с.
15. Янушкевич Ф. Технология обучения в системе высшего образования. – М., Высш. шк., 1986. – 135с.
16. Harmer J. How to Teach English – England: Addison Wesley Longman limited, 1998. – 198 p.

W.O. Kalinin. Wykorzystanie mini-wykładu jako formy pedagogicznej technologii "dialog- kultur" w procesie zawodowego przygotowania przyszłych nauczycieli języków obcych.

W artykule rozpatrywoune są problemy kompetentności kształcenia zawodowego nauczycieli języków obcych w nowym kulturowym kontekście.

V.O. Kalinin. Mini-Lecture as a Form of Pedagogical Technology" the Dialogue of Cultures" in the Process of a Prospective Foreign language Teacher Professional Training.

The article deals with the problems of the formation of the professional competence of a future English teacher in new multicultural context. The author proves the effectiveness of mini lectures as a form of pedagogical technique "dialogue of cultures" in the professional training of future teachers of English.